

УДК 94(477).373.1

Шарін Олександр В'ячеславович
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського
Миколаїв

**ВЧИТЕЛІ-ЄВРЕЇ ЗА СПОГАДАМИ ВИПУСКНИКІВ 60-Х РОКІВ ХХ
СТ. (НА ПРИКЛАДІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ТРУДОВОЇ ПОЛІТЕХНІЧНОЇ ШКОЛИ № 39)**

В статті йдеться про систему середньої освіти та вчителів-євреїв за спогадами випускників Миколаївської середньої загальноосвітньої трудової політехнічної школи № 39. Висвітлюються питання ролі вчителів як наставників, зазначаються досягнення випускників школи та роль шкільної освіти у їх подальшому житті.

Ключові слова: середня освіта, вчителі-євреї, масова школа, спогади випускників.

В статье речь идет о системе среднего образования и учителях-евреях по воспоминаниям выпускников Николаевской средней общеобразовательной трудовой политехнической школы № 39. Освещаются вопросы роли учителей как наставников, описываются достижения выпускников школы и роль школьного образования в их дальнейшей жизни.

Ключевые слова: среднее образование, учителя-евреи, массовая школа, воспоминания выпускников.

The article refers to the secondary educational system and teachers of Jewish from memories of graduates of Mykolaiv secondary labor Polytechnic School № 39. It highlights the questions of the role of teachers like mentors, describes achievements of graduates and the role of schooling in their later life.

Keywords: secondary education, jewish teachers, mass school, memories of graduates.

У наш час актуальним питанням сучасної історичної науки є стан дослідження середньої освіти та її розвитку. В зазначений період людський фактор відіграв надважливу роль і сприяв подальшому розвитку освіти, особливо її якості. Особливої уваги, заслуговує досвід роботи шкіл, а саме вчителі євреї.

Зазначимо, що на певному етапі розвитку СРСР освіта в Україні характеризувалася наявністю національних шкіл. Проте у квітні 1938 року вийшла постанова ЦК КП(б)У «Про реорганізацію національних шкіл на Україні», в якій роз'яснювалися причини їх ліквідації.

На початок 60-х рр. безпосередньо в Миколаєві працювали масові школи (денні) і школи робітничої молоді (вечірні). На підставі архівних джерел можна проаналізувати динаміку їх основних показників. У 1960 р. в Миколаєві діяла 41 масова школа, з них 14 восьмирічних, 27 середніх та 6 шкіл-інтернатів (2 спеціального призначення) і 14 вечірніх шкіл [2, с.3; 3, с.2]. У вечірніх школах нараховувалось 207 класів, загальною чисельністю 4366 учнів [3, с.4]. Вечірні навчальні заклади були повністю укомплектовані педагогічними кадрами. В масових школах нараховувалось 855 класів, у яких навчалося 26194 учні [2, с.4]. Якщо порівнювати представлені цифри із показниками 1965 р., то в Миколаєві діяло 954 класи масових шкіл і 370 вечірніх, відповідно, кількість учнів складала 32145 денної та 9209 вечірньої форми. У 1968-1969 навчальному році нараховувалось 48 шкіл, із загальною кількістю 1092 денних класів, де навчалося 38 798 учнів [6, с.2; 7, с.2; 9, с.3].

У 1964 р. пленум ЦК КПРС і Рада міністрів СРСР прийняли постанову «Про зміни терміну навчання в середніх загальноосвітніх трудових політехнічних школах з виробничим навчанням» [14]. Школи знову переходили на 10-річне навчання. Причинами відходу від 11-річного навчання стали: демографічна криза (школу закінчували діти війни), слабка матеріально-технічна база виробничого навчання. В 1966 р. у «Закон про школу» вносяться часткові зміни – скасовується обов'язкова професійна підготовка в загальноосвітніх школах. Вона не витримала випробувань життєвою практикою

і не відповідала реальним потребам часу. В 1966 р. приймається постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого вдосконалення роботи середньої загальноосвітньої школи», відповідно до якої в країні запроваджувалася загальна обов'язкова середня освіта [13].

Однією з таких масових шкіл була Миколаївська середня загальноосвітня трудова політехнічна школа № 39, яка визнавалася найпрестижнішою в місті. Діти займалися в 2,5 зміни, а саме: перша зміна з 8-00, підзміна - з 12-00, друга зміна - з 14-00. Педагогічний склад нараховував 62 викладачі (за національністю: українці, росіяни, євреї, циган та інші).

З вище зазначених викладачів 18 були євреями. Вони викладали – російську мову та літературу (Шаргородський Юхим Наумович), хімію (Ясюкова Лідія Лазарівна, Ковтун Раїса Марківна), біологію (Роскіна Соф'я Григорівна), математику (Ладиженська Сірафіма Михайлівна, Бурман Циля Емануїлівна), англійську мову (Дарман Йосип Григорович, Пінкус - Лещинська Соф'я Йосипівна, Рибаківа Наталя Давидівна), фізкультуру (Сумм Михайло Мойсейович, Шнайдер Семен Михайлович), історію (Мезенцева Марія Василівна), фізику (Арансон Лілія Яківна), креслення (Гудберг Михайло Соломонович), географію (Шаргородський Юхим Наумович, Догайман Ада Марківна), учитель початкової військової підготовки (Гінчар Ф.Н.), а також був шкільний лікар, який викладав сестринську справу дівчатам (Геллер Соломон Соломонович) і вчитель початкових класів (Ніна Аронівна).

Даний педагогічний колектив виховав не одне покоління людей, майбутніх військових, службовців, вчителів і робітників.

Рис. 1 Вчитель російської літератури

Рис.3 Вчителька математики

Рис. 5 Вчителька хімії

Рис. 7 Вчителька історії

Рис. 2 Вчитель початкової військової підготовки

Рис. 4 Вчитель англійської мови

Рис. 6 Вчителька біології

Рис.8 Вчителька географії

Про рівень професіоналізму свідчать досягнення та становлення випускників. Наведемо деякі приклади.

Гавриков Володимири Євгенович – випускник СШ № 39 1964 року, капітан 1 рангу, військовий аташе, дипломат. Мешкає в місті Москва.

Погодін Юрій Іванович - випускник СШ № 39 1967 року, генерал-лейтенант, доктор медичних наук. Мешкає в місті Москва.

Силаєв Віктор Кузьмич - випускник СШ № 39 1964 року, головний бухгалтер. Мешкає в місті Миколаєві.

Соломенцев Олег Іванович - випускник СШ № 39 1969 року, доктор технічних наук НУК імені адмірала Макарова. Мешкає в Миколаєві.

Євстаф'єва Наталя Миколаївна випускниця СШ № 39 1966 року, вчитель ЗОШ № 17. Мешкає в Миколаєві.

Мазец Тетяна Євгенівна - випускниця СШ № 39 1965 року, інженер-технолог. Мешкає в місті Миколаєві.

П'ятов Сергій Вікторович - випускник СШ № 39 1969 року, військовий льотчик, полковник. Мешкає в місті Москва.

Краснощєк Лариса – заслужений вчитель, завуч школи-інтернату №7. Мешкає в місті Миколаєві.

Зборовська Наталя – вчитель математики, завуч старших класів ЗОШ № 39. Мешкає в місті Миколаєві.

Гольдштейн Борис Юлієвич – санітарний лікар. Мешкає в Ізраїлі.

Випускники середньої школи № 39, досить тепло згадують період свого навчання. В контексті заданої нами теми, актуальним є аналіз їх спогадів відповідно до яких окреслюється ставлення до наставників. На підставі зібраних нами спогади випускників, спробуємо дати характеристику викладачам. Визначної рисою, яку назвали всі випускники стала атмосфера навчання.

У 60-ті роки початкових класів кожен рік набирали по 5, кількість учнів в яких складала по 41- 45 учнів. Навантаження на вчителів було неймовірно високим. З п'ятого класу починалась кабінетна система навчання і відповідно кожен предмет викладав інший вчитель предметник.

«Нам зараз вже складно згадати подробиці, бо минуло майже пів століття, з тих часів. Слід сказати, що вчителі були для нас прикладом для наслідування, а школа – родиною для кожного з нас зокрема, й усіх в цілому. До кожного учня з п'ятого класу викладачі звертались на «Ви».

«На уроках знання теорем, досягали не зубрінням, а доводили доки всі не зрозуміють. Діти завжди різні, хтось запам'ятовує з пів слова, а комусь слід розтлумачити декілька разів, завдяки нашим вчителям, для багатьох випускників предмети, наприклад математика, стала, якщо не професією на все життя, то «хлібом насущним». У 1969 році, тільки у 10-В класі, випуску, з 32-х випускників, 24 стали викладачами математики, або отримали освіту інженера – кораблебудівника, яка базується на глибоких пізнаннях математики і фізики.

«Коли вирішували задачі з математики, то розглядали різні способи вирішення, інколи самі неймовірні, але педагоги ніколи не відмахувались від несподіваних варіантів, ініціатива тільки заохочувалась. В школу завжди хотілось йти, там нас цінували, як особистостей».

«Вчителі історії мали хист розповідати предмет настільки цікаво, що кожний урок немов подорож у минуле. З підручника ніхто не читав, якщо учень не мав своєї думки з кожного питання, відповідь не зараховувалась, як повна і відповідно ставилися нижчі бали. Надавалась перевага доведення фактами, не з підручника, а з додаткових джерел. Важливим аспектом навчання була творчість, ось що виховували в дітях».

«Набули слави учні школи і в легкій атлетиці. Викладач фізкультури Семен Ісакович Шнайдер, організував секцію з легкої атлетики. Діти вигравали призи у всесоюзних змаганнях, наприклад Чіпіжко Л., виборола срібло на союзних змаганнях з п'ятиборства в Ленінокані (Арменія) серед школярів, в березні 1969 року, а Хазаріна С., стала чемпіонкою з метання диску в УРСР».

Всі випускники зійшлися в тому, що в школі їх по-перше навчали думати, бути милосердними, робити висновки з прочитаного і сказаного, а по-друге і найважливіше, шкільний колектив був як одна родина, в яком у нікого не вирізняли за національною належністю.

Джерела та література:

1. Державний архів Миколаївської області (ДАМО). – Ф. Р-91.– О.2 т.1 –Спр.161. – Арк. 1-8.
2. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.162. – Арк. 172 – 180.

3. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.163. – Арк. 10 – 11.
4. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.169. – Арк. 4.
5. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.232. – Арк. 7.
6. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.260. – Арк.125.
7. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.261. – Арк.73.
8. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.265. – Арк. 99.
9. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.2. – Спр.382. – Арк. 1 – 4.
10. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.2. – Спр.384. – Арк. 207.
11. Закон СССР от 24.12.1958 "Об укреплении связи школы с жизнью и

о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР" // Библиотека нормативно - правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5337.htm.

12. Закон СССР от 11.12.1964 N 3096-VI "Об утверждении Указа Президиума Верховного Совета СССР от 10 августа 1964 года и внесении частичных изменений в статью 4 Закона СССР "Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР" // Библиотека нормативно – правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6173.htm.

13. Постановление ЦК КПСС, Совмина СССР от 10.11.1966 N 874 "О мерах дальнейшего улучшения работы средней общеобразовательной школы" // Библиотека нормативно – правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6490.htm.

14. Постановление ЦК КПСС, Совмина СССР от 21.05.1964 N 499 "О сроках подготовки и улучшении использования специалистов с высшим и средним специальным образованием" // Библиотека нормативно – правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6082.htm.

15. Павлик І.С. Історія Миколаївщини / І.С. Павлик, М.П. Тригуб, О.В. Білюк – Миколаїв, 1996. – С. 81 – 89.

16. Шкварець В.П. Повоєнна та сучасна Миколаївщина / В.П. Шкварець, Є.Г. Горбуров, К.Є. Горбуров – Миколаїв, 2008 – С. 49-58.
17. Шкварець В.П. Миколаївщина в 60-х першій половині 80-х рр. ХХ ст. / В.П. Шкварець – Миколаїв, 2008 – С. 49-58.